

Peters, B., G. Kurstjens & P. Calle, 2007. Maas in Beeld, concept 14 april 2008.

1 DE BRANDT

Riviertraject: Maasplassen
Provincie: Limburg
Gemeente: Maasgouw
Stad/dorp: Stevensweert
Start natuurontwikkeling: 1996
Eigendom/beheer: Natuurmonumenten
Oppervlakte: Deelgebied Visplas/Huiskensplas: 49,5 ha
 Deelgebied Molensteen: 28,5 ha
Toegankelijkheid: Vrij toegankelijk

Soortgroep	Voor natuurontwikkeling		Na natuurontwikkeling		Beoordeling ontwikkeling
	Aantal bijzondere soorten (* = alle soorten)	Aantal soorten Rode Lijst	Aantal bijzondere soorten (* = alle soorten)	Aantal soorten Rode Lijst	
Flora	7	3	23	8	
Broedvogels	21-26	8-11	20-30	8-14	
Libellen	4	0	12	0	
Dagvlinders	Ca. 13	0	19	0	
Overige soorten					Bever, Moerassprinkhaan, Gouden sprinkhaan

1.1 GEBIEDSBESCHRIJVING

Het gebied de Brandt bestaat uit een groot natuurlijk schiereiland tussen de Grensmaas en de Oude Maas ten noorden van Stevensweert en omvat een aantal deelgebieden (zie onder). Het is genoemd naar het gelijknamige oude eiland waar ze opliggen, als mede het nabij gelegen gehucht met een kapel. Van deze natuureenheid is een deel aangewezen als Natura-2000-gebied. Het gaat om de Visplas met zijn directe oevers en om het deelgebied van de Molensteense Plas.

Op oude kaarten is zichtbaar hoe de gebieden in het verleden onderdeel uitmaakte van een dynamisch grindrivierenlandschap. Op de plek van de huidige Molensteense Plas lag halverwege de 19^e eeuw een uitgestrekt complex van grindige aanwassen en deels verlande eilanden. Ook de bocht van de huidige Visplas heette in die tijd 'De Aanwas', naar de richelvormige grindafzettingen die hier gelegen moeten hebben. In de periode had men vanaf het vestingstadje Stevensweert wel al een lange strekdam naar het noorden aangelegd om de rivier minder kans te geven dwars door de gronden van de binnenbocht te stromen (figuur x.1). Hierdoor werd minder grind in het winterbed afgezet en zal er ook steeds meer ophoging met leem en slib hebben plaatsgevonden, waardoor het onder meer steeds geschikter werd voor de landbouw. De overlaat van Contelmo bij Roosteren (inlaat van de Oude Maas) lag nog beduidend lager waardoor de Oude Maas ten oosten van De Brandt (nu voor een groot deel vergraven in de Stevolplas) stroomde nog veel vaker mee dan in de huidige situatie.

Vanaf ca. 1850 begon men systematisch steeds meer oevers vast te leggen met kribben en bestortingen. Echter, pas na 1900 werd de Maas hier op normaalbreedte gebracht en verregaand gekanaliseerd. Vanaf eind jaren '20 verdween het karakter van een stromende grindrivier volledig door de aanleg van de stuw bij Linne. Oevers werden verder aan banden gelegd en de waterstand kreeg een onnatuurlijk hoge stand.

In moderne tijden is ter hoogte van de Brandt ook het winterbed van de rivier grondig op zijn kop gezet. De grindvoorraad in de ondergrond is in de jaren '50 t/m '70 bijna volledig weggegraven en slechts een enkel perceeltje is onvergraven gebleven, waaronder de oeverstrook tussen de Maas en de Molensteense plas. Vervolgens zijn veel van de uitgegraven grindplassen begin jaren '70 opgevuld met mijnsteen en afgedekt met een dunne deklaag. Mede hierdoor waren sommige percelen ook minder aantrekkelijk voor de landbouw. Onder de agrarische gronden van Te Neden ligt geen mijnsteen, maar dit terrein is wel opgevuld met grote grindkeien, die in het verleden niet gebroken werden (mond. med. Ton Cuijpers). In 1996 zijn de terreinen als onderdeel van veel grotere grondtransactie van Aqua Terra overgaan in handen van Natuurmonumenten. Sindsdien wordt het terrein door Natuurmonumenten beheerd en geleidelijk uitgebreid. Het gehele schiereiland ten noorden van het gehucht Brandt heeft een natuurbestemming in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur.

De Brandt bestaat momenteel uit drie deelgebieden:

1. Visplas:

Dit terrein bevindt zich rond een aangelegde plas die is ingericht voor de hengelsport. De plas kent een volledig onnatuurlijke ontstaansgeschiedenis. Hij is ontstaan door grindwinning in het winterbed en begin jaren '80 volgens landschapsarchitectonische normen ingericht en afgewerkt, incl. visweides en aangeplante bomen. De oevers zijn afgewerkt met keien, breuksteen en gaas om te voorkomen dat de omringend grond met mijnsteen gaat eroderen en verspoelen. Inmiddels is het terrein onherkenbaar veranderd; rond de plas heeft zich spontaan hoog opgaand wilgenbos gevestigd dat o.a. fungeert als slaapplek voor Aalscholver en reigers, en als leefgebied voor de Bever. Slechts op enkele kleine stukjes zijn de oevers grazig en toegankelijk. Rond het bos ligt een grazig gebied met ruigtes en

Figuur 1 De Brandt, 1849 (Archief Gelderland Bibliotheek, Arnhem).

struwelen. Sinds begin 2007 is de hoge oeverdam tegen de rivier aan ook bij het natuurgebied getrokken, evenals enkele weidepercelen langs de Oude Maas (Het Veldje).

2. Huiskensplas.

De Huiskensplas ligt iets ten zuiden van de Visplas en het is ook een voormalige grindplas met een vergelijkbare ontstaansgeschiedenis en eindafwerking. Dit terrein wordt via een smalle corridor meebeheerd met de Visplas. Aan de plas is een smalle, maar ecologisch interessante strook gekoppeld langs de instroom van grindplas “de Kis”.

3. Molensteen

De Molensteen is een kunstmatig schiereiland tussen de Maas en grindgat “De Kis” even te noorden van Stevensweert. Het terrein bestaat uit voormalige akkers en een relatief kleine grindplas: de Molensteense Plas. Het terrein wordt door Natuurmonumenten begraasd met runderen en paarden. De akker is jarenlang intensief agrarisch gebruikt en bevindt zich nog in de karakteristieke ruigtefase. Vooral de oeverdam tussen de plas en de Maas is floristisch interessant en landschappelijk gevarieerd.

1.2 INRICHTING/ PROCESSEN

De volgende processen en inrichtingsmaatregelen hebben plaatsgevonden:

- langs de oevers van de Visplas en de Huiskensplas zijn eind jaren 70 plaatselijk bomen en struiken aangeplant in het kader van de herinrichting.
- inrichting als begrazingseenheid met rasters, poortjes en borden vanaf 1996.
- geleidelijke uitbreiding van het terrein; de akkers ten noorden van de Molensteense plas zijn vanaf 1999 in beheer. De gronden tussen de Visplas en de Huiskensplas zijn vanaf ca. 1999 in eigendom van Natuurmonumenten.

1.3 BEHEER

- natuurlijke begrazing met paarden en runderen in een dichtheid van ca. 1 dier per 3 ha begraasbaar oppervlak;
- spontane vegetatieontwikkeling in begrazingseenheid. De oeverzones rond de drie grindplassen zijn tot 1996 beheerd als recreatieterrein (onbemest, regelmatig gemaaid gazon)

Figuur .. Het onderzoeksgebied van de Brandt.

Grens bij weiland ten zuidoosten van Molensteense plas nog aanpassen.

Figuur .. Stevensweert met op de achtergrond het gebied van de Brandt in 1973, kort na afwerking van de grindgaten en mijnsteenstorten (bron Ton Cuijpers).

1.4 RESULTATEN

1.4.1 Flora

Situatie voor natuurontwikkeling (voor 1997)

Van de terreinen van de Brandt bestaat een goed beeld van de 0-situatie. In 1994 zijn de gebieden geïnventariseerd op bijzondere soorten door de Provincie Limburg. Daarnaast is in 1996 de beginsituatie vastgelegd (Nobis, 1996). Hierbij zijn soortenlijsten van de deelgebieden gemaakt en zijn enkele bijzondere soorten op kaart ingetekend.

Van de historische situatie voor de grootschalige ontgrinding is geen informatie bekend. Een groot deel van het gebied bestond uit extensief begraasde graslanden en enkele dynamische nevengeulen. Ongetwijfeld kwamen op steilranden e.d. stroomdalsoorten voor als Gulden sleutelbloem, Knolsteenbreek e.d. die bekend zijn uit de omgeving van Ohé en Laak.

Visplas

Het natuurgebied van de Visplas bestond in 1996 nog alleen uit de plas en een brede oeverzone met oobos en grasland eromheen (huidige Natura 2000-deel). Hier werd slechts één indicatieve soort aangetroffen: Bosbies. Thans algemene soorten als Rode ogentroost en Wilde marjolein ontbraken nog volledig.

Huiskensplas/Te Neden

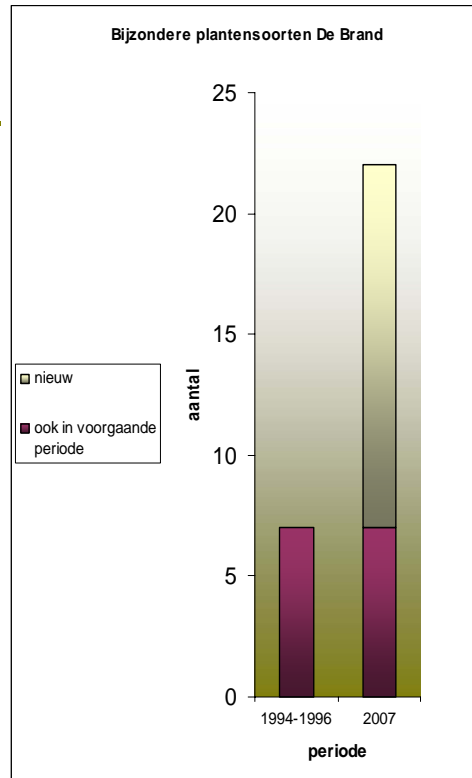
In 1996 werd lokaal alleen Bosbies aangetroffen langs de Huiskensplas en het westelijke plasje bij de invaart van de Kis. Voor de rest stonden er geen bijzonderheden. Onduidelijk is of de strook langs te Neden in 1994 door de Provincie is onderzocht, maar er staan voor deze zone geen bijzonderheden in het archief.

Molensteen

Tijdens de Provinciale kartering van 1994 werden op de Maasdam langs de Molensteense Plas al enkele bijzondere soorten aangetroffen. Meest opvallende vondst was die van Grote tijm (met bedekkingscode 'rare'). Daarnaast stonden er reeds exemplaren van Kattendoorn, Echte kruisdistel, Echt bitterkruid en Kleine bevernel (alle 'occasional'). In 1996 werd Grote tijm al niet meer aangetroffen. De andere bovengenoemde soorten werden in 1996 wel gevonden, maar de aantallen waren nog laag. Rode ogentroost was toen net nieuw, maar kende nog slechts één standplek. Daarnaast werd op de dam Zacht vetkruid aangetroffen. Zelfs een wat minder kritische stroomdalplant als Echte Kruisdistel was in die tijd beperkt tot de

noordwestpunt van de Maasdam bij de plas. Er werden twee locaties met Rijstgras gevonden: één langs de Molensteense Plas en één langs de jachthavenplas aan de zuidkant.

Soort	Visplas		Huiskenplas/ Te Neden		Molensteen	
	1994- 1996	2007	1994- 1996	2007	1994- 1996	2007
Aardbeiklaver			x	x		
Beemdooievaarsbek		x				
Bermooievaarsbek						x
Bosbies	x	?	x	x		x
Boszegge		x				
Dubbelkelk		x				
Gewone agrimonie		x				x
Gewone vogelmelk		x				x
Grasklokje		x				
Grote tijm				x	x	
Ijle zegge		x				
Ijzerhard		x				x
Kattendoorn		x		x	x	x
Kruisbladwalstro		x				
Mottenkruid		x				
Rijstgras		x		x	x	x
Rivierfonteinkruid		x		x		x
Rode ogentroost		x		x	x	x
Wilde marjolein		x		x		x
Witte munt		x		x		x
Zacht vetkruid		x			x	
Zomerfijnstraal				x		x
totaal	1	17	2	10	5	12

Mozaïeklandschap ten zuidwesten van de Visplas, met op de voorgrond stengels van uitgebloeid Mottenkruid. Sinds natuurontwikkeling (vanaf 1997)

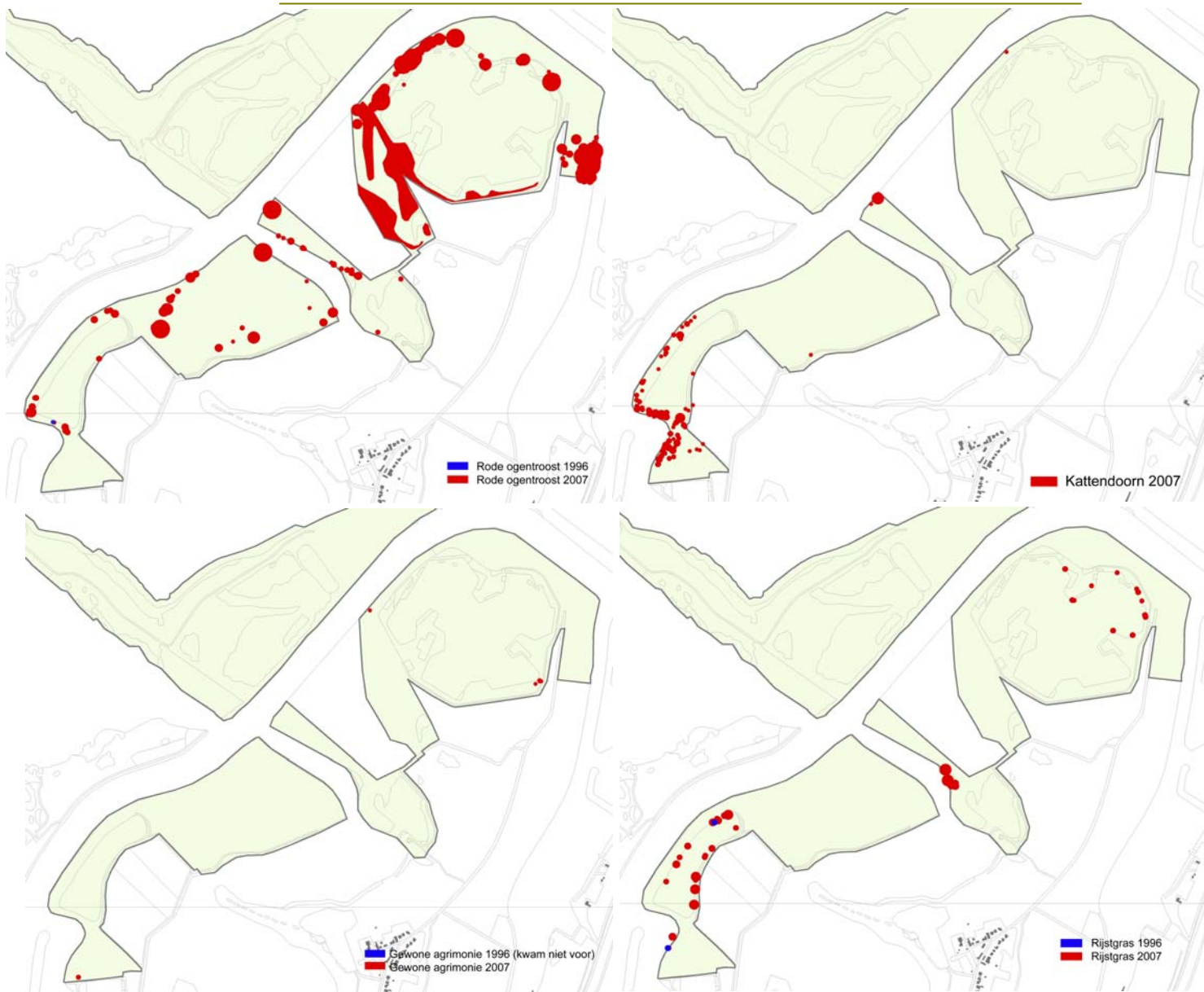
Visplas

In 1997 zijn nog enkele opvallende soorten genoteerd tijdens enkele terreinbezoeken. Er werden Beemdooievaarsbek, Wilde marjolein (1 ex.) en Dubbelkelk als nieuwe bijzonderheden aangetroffen (data: Gijs Kurstjens). Bij de inventarisatie in 2007 blijkt het beeld grondig veranderd. De soortenrijkdom is sterk toegenomen en soorten die in 1996 nog ontbraken of zeldzaam waren, zoals Rode ogentroost en Rijstgras zijn nu algemeen tot vrij algemeen. Rode ogentroost was in 2007 zelfs niet meer in te meten. Rijstgras is op veel nieuwe plekken langs de plas gevonden, waar hij vooral staat op oevers zonder sterke overschaduw van het ooibos. Bosbies is echter in 2007 niet teruggevonden.

Ook Wilde marjolein is overal in het terrein uitgebreid. Het floristisch meest interessante deel is het zandige terrein in de zuidwesthoek. Dit is vermoedelijk de oude uitstroom van de plas geweest die is opgevuld met zandig materiaal. Hier vinden we soorten als IJzerhard, Grasklokje en Ruw vergeet-mij-nietje. Zeer bijzonder is de populatie Mottenkruid alhier (ca. 45 ex.). Gewone agrimonie heeft zich zeer recent in het gebied gevestigd, en staat ook met enkele exemplaren in de zuidoosthoek van het gebied. Ook Kruisbladwalstro heeft zich sinds kort in het gebied gevestigd.

De dam langs de Maas is nog zeer soortenarm met een dichte glanshaverkroopvegetatie. Sporadisch staat er wel al Wilde marjolein (enkele exemplaren) en Kattendoorn (één exemplaar). De voormalige weidepercelen rond 'Het Veldje' zijn nog relatief soortenarm, maar hierin heeft Rode ogentroost wel al hoge dichtheden bereikt, soms vergezeld van Wilde marjolein en Zomerfijnstraal. Op de oever van de Oude Maas profiteert Zacht vetkruid van de steenzettingen en lokaal van de vrij eroderende oever. Dubbelkelk is een rariteit op de noordelijke Maasoever, op een plek waar ondiep mijnsteen vlak langs de Maas is gestort.

Dat het ooibos zich steeds beter ontwikkeld is zichtbaar aan het verschijnen van soorten als Boszegge (checken voorjaar 2008) en IJle zegge. Deze laatste soort is een kwelindicator die waarschijnlijk profiteert van een periodieke kwelstroom vanuit de Maas naar de plas (door goed doorlatende mijnsteen?). De plas zelf is zeer arm aan waterplanten. Mogelijk heeft dit te maken met een relatief zure waterkwaliteit door de omringende mijnsteen. Andere factoren zijn de afwerking met zware keien en de sterke slibsedimentatie gedurende hoogwater. Ook in 1990/1991 werden in de plassen van de Brandt geen waterplanten aangetroffen (Overmars e.a. 1992).

Figuur .. Voorkomen van enkele indicatieve soorten voor en na de start van natuurontwikkeling in de Brandt (Kattendoorn alleen data van 2007 weergegeven).

Huiskensplas

In het terrein rond de Huiskensplas beginnen recent enkele bijzondere soorten als Wilde marjolein en Rode ogentroost binnen te lopen. Het terrein is echter floristisch nog niet heel bijzonder. Rijstgras is niet in de grote plas gevonden, maar des te meer in het kleine plasje langs de inlaat van de Kis.

De strook die langs deze inlaat loopt bleek wel opvallend soortenrijk. Zeer bijzonder was de vondst van een klein plantje Grote tijm. Gelet op de volkomen vergraven ontstaansgeschiedenis van de strook gaat het om een nieuwe vestiging. Op deze strook staan ook soorten als Zomerfijnstraal, Witte munt, Wollige munt, Wilde marjolein, Rode ogentroost, Echte kruisdistel en aan de Maasoever vrij veel Kattendoorn. De flora profiteert hier van de relatief zandige leem waarmee deze strook in het verleden is afgewerkt. Ook aardig is de vondst van Aardbeiklaver, dat vrij veel op de enigszins afkalvende oever langs de Maas langs de agrarische percelen van Te Neden staat.

Molensteen

Langs de Molensteense Plas is vooral het aspect van Kattendoorn op de Maasdam opvallend. De soort heeft zich de laatste jaren zeer sterk uitgebreid. Dit geldt ook

De oeverstrook (links) en de wei in de zuidoosthoek (rechts), met veel Kattendoorn rond de Molensteense plas.

voor Rode ogentroost. Nieuw zijn o.a. Wilde marjolein en IJzerhard. Recent hebben de eerste exemplaren van Gewone agrimonie het terrein gekoloniseerd. Langs de plas heeft Rijstgras zich sterk uitgebreid en is Bosbies nieuw. De voormalige akkers hebben nog een ruig karakter met veel Grote Brandnetel, Akkerdistel en hoogopgaande grassen als Glanshaver en Kroppaar. In de grazige delen rukt wel steeds meer Rode ogentroost op en staan sporadisch al de eerste exemplaren van Wilde marjolein en Witte munt. Grote tijm, dat hier in 1994 nog door de Provincie werd gevonden, werd in 2007 niet aangetroffen.

Watervegetatie in de Maas

Langs het hele traject bij de Brandt is de uitbreiding van Rivierfonteinkruid opvallend. Begin jaren '90 werd de soort slechts heel sporadisch gezien langs de oevers van het tegenovergelegen Koningssteen (waarnemingen Gijs Kurstjens). Momenteel groeit Rivierfonteinkruid overal in dichte matten langs de oevers. De verklaring voor de uitbreiding is niet bekend, maar mogelijk dat het omwoelen en afglijden van de keienbekleding in de oeverzone van de rivier een rol speelt. Hierdoor ontstaan meer geschikte vestigingsplekken op de bodem van de rivier. Mogelijk dat hierbij de hoogwaters van 1993 en 1995 een belangrijke rol gespeeld hebben. Ter indicatie: aan Vlaamse zijde zijn de oevers veelal met breuksteen bekleed; hier komt Rivierfonteinkruid nog weinig voor (mond. med. Kris van Looy).

De voormalige akkers van de Molensteen, links het centrale deel met productieve grassen, Grote brandnetel en soorten als Witte munt, rechts meet vochtige, lemige delen met Grote kattenstaart.

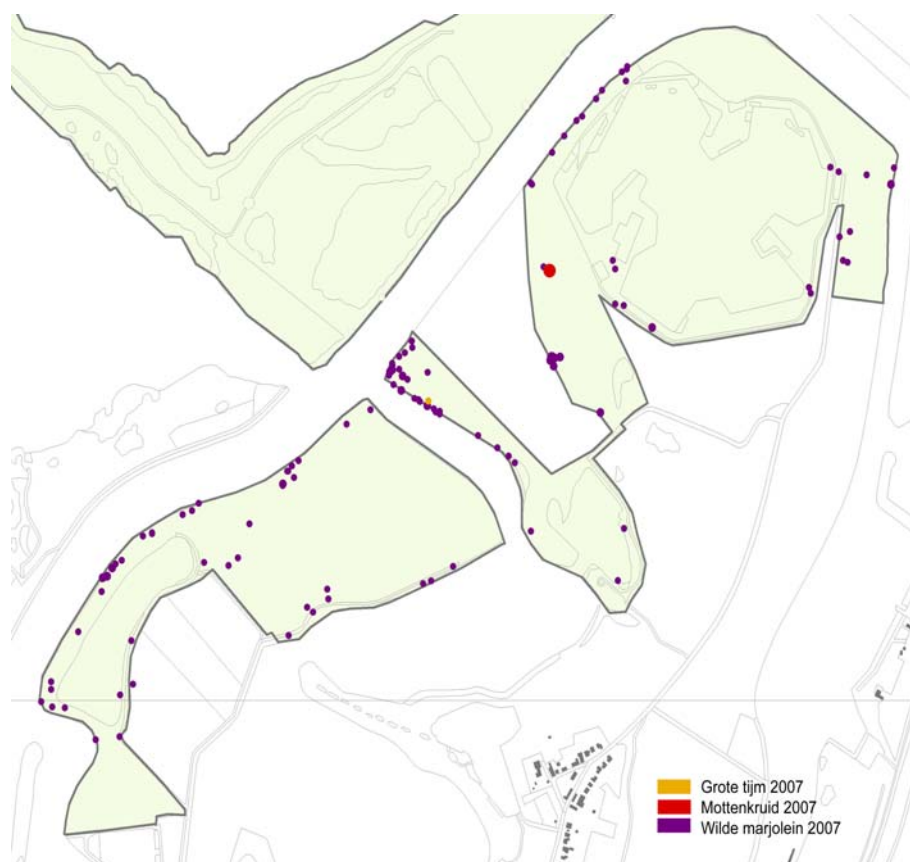

- Rivierfonteinkruid (data project Maas in Beeld)
- Zones met rivierfonteinkruid, geen exacte inmeting (data provincie limburg)
- Begrenzing sbz n2000
- Natuurgebieden

Figuur .. Het voorkomen van Rivierfonteinkruid rond Stevensweert in 2006 (data Provincie Limburg) en 2007 (data Maas in Beeld).

De Maasoever van de strook langs de inlaat van de Kis met Kattendoorn en Aardbeiklaver (links). Rechts is de strook zichtbaar langs de inlaat, op de locatie waar Grote tijm (inzet) werd aangetroffen.

Figuur .. Het voorkomen van enkele bijzondere soorten in 2007 (exemplaren op Koningsteen – overzijde Maas - niet weergegeven).

I.4.2 Broedvogels

Het gebied de Brandt (in ruime zin, d.w.z. alle gronden ten noorden van Stevensweert) wordt sinds 1994 jaarlijks geïnventariseerd op het voorkomen van bijzondere broedvogels in het kader van het Zuidelijk Maasdal onderzoek. De resultaten van dit onderzoek zijn weergegeven in figuur x.

We zien dat de soortenrijkdom van het gebied sinds de start van de natuurontwikkeling in 1996 licht is toegenomen. Nadere analyse geeft het volgende beeld: watervogels (Bergeend, Fuut, Knobbelzwaan en Grauwe gans) en soorten van het agrarisch cultuurland (Gele kwikstaart, Patrijs, Scholekster, Steenuil en Veldleeuwerik) vertonen een duidelijke afname. Ook de Grutto (met nog één territorium in 1994) is verdwenen. Graspieper handhaaft zich overigens nog wel goed. Ruigte-, struweel- en bosvogels doen het doorgaans juist goed waaronder Blauwborst, Buizerd, Grasmus, Nachtegaal, Roodborsttapuit en Sprinkhaanzanger. Ook bedreigde soorten zoals Groene specht, Spotvogel, Zomertortel en Wielewaal, die het landelijk dus slecht doen, handhaven zich in het gebied. De lokaal vrij eroderende Maasoever nabij de Visplas biedt sinds 1997 jaarlijks onderdak aan een kolonie Oeverzwaluwen met als maximum 122 in 2006.

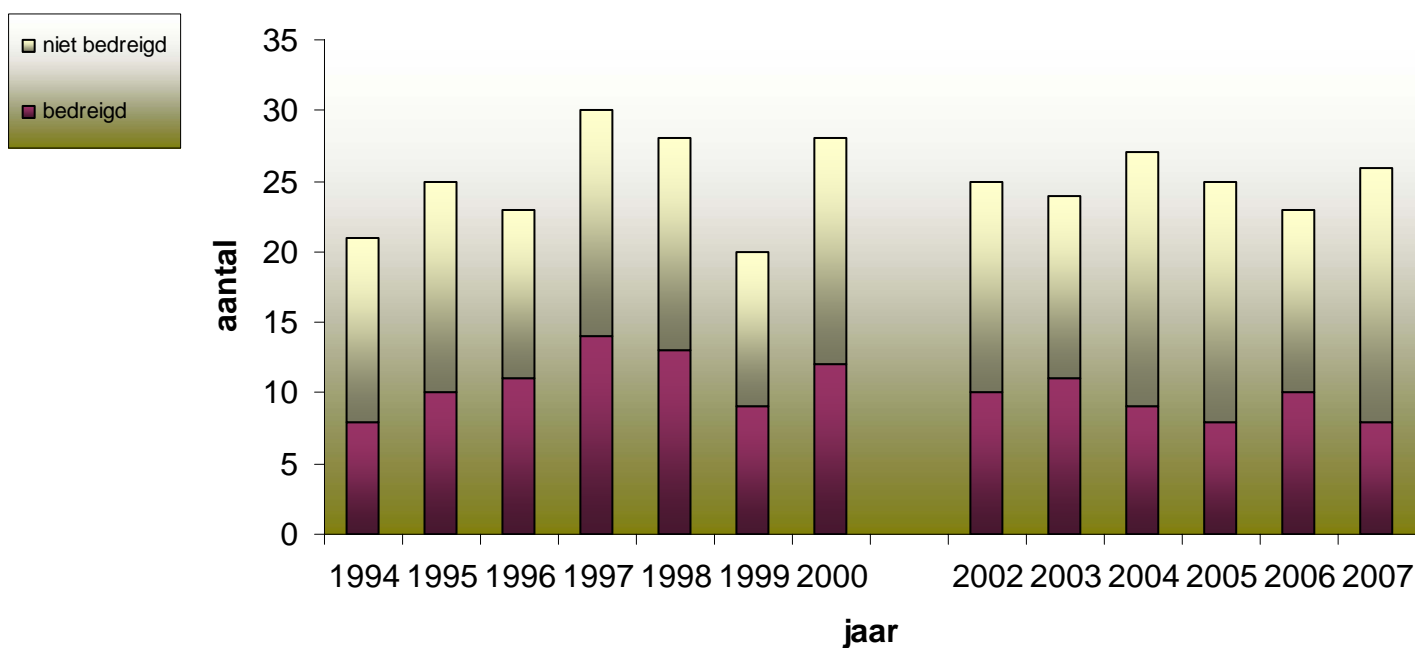
Incidenteel zijn ook echte bijzonderheden in het gebied vastgesteld waaronder een mislukt broedgeval van de Zwarte wouw in 2006 (Don, 2006) in een wilg langs de Visplas en vier jaren met territoriale Kwartelkoningen in de ruigte van Molensteen (1 in 1995 en 2000 en 2 in 2001 en 2002).

De provincie Limburg heeft het gebied zowel in 1994 als in 2007 onderzocht. Wanneer deze gegevens (beperkt tot het strikte natuurgebied) worden vergeleken, zien we bovengenoemde trends nog scherper naar voren komen.

(nader invullen n.a.v. gegevens Boena van Noorden, Provincie, volgt!).

Figuur x.x. Overzicht van het aantal bijzondere soorten broedvogels van het natuurgebied De Brandt en omgeving gedurende de periode 1994 t/m 2007.

Bijzondere broedvogels De Brandt

I.4.3 Libellen

Situatie voor natuurontwikkeling (voor 1997)

Van voor 1996 zijn weinig gegevens bekend van libellen in de Brandt. Het archief van het Natuurhistorisch Genootschap noemt alleen het voorkomen van Azuurwaterjuffer en Lantaarntje uit het gebied, maar dit is naar verwachting geen compleet beeld. Uit 1996 en 1997 (start van natuurontwikkeling) is bekend dat er 4 soorten voorkwamen: Lantaarntje, Platbuik, Houtpantserjuffer en Gewone oeverlibel.

Sinds natuurontwikkeling (vanaf 1997)

In de jaren 2000 en 2005 hebben enkele inventarisaties plaatsgevonden. Het soortenaantal leek toen duidelijk toegenomen t.o.v. eind jaren '90. Tabel x.x laat zien dat er in die jaren 8 soorten voorkwamen, waarvan eigenlijk geen bijzondere soorten. Tijdens de inventarisaties van 2007 zijn in totaal 12 soorten aangetroffen, waarvan met name Kanaaljuffer interessant is. Ook de terugkeer van Breedscheenjuffer wijst op verbeterde omstandigheden. In zijn algemeenheid blijft het aantal libellensoorten van de Brandt beperkt, zeker in vergelijking met bijv. de Asseltse plassen (Calle e.a., 2006). Dit heeft mogelijk te maken met de matige waterkwaliteit van de plassen, het vrijwel ontbreken van waterplanten en lage diversiteit aan watertypen.

I.4.4 Dagvlinders

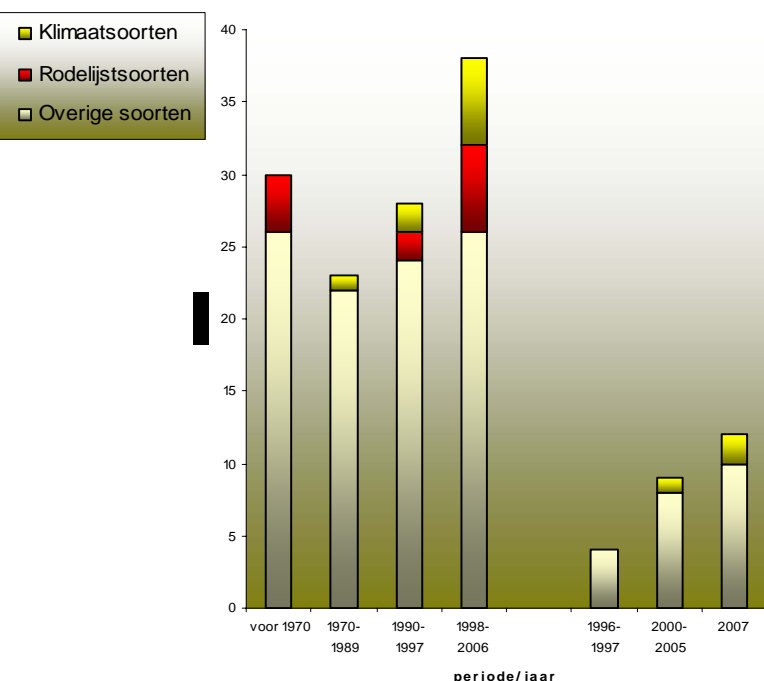
Situatie voor natuurontwikkeling (voor 1996)

Afgezien van enkele losse meldingen ontbreken dagvlindergegevens in het archief van NHGL. Citroenvlinder en Oranjetip zijn gemeld. Gezien het intensieve agrarische gebruik zal het aantal soorten dagvlinders beperkt zijn geweest.

Sinds natuurontwikkeling (vanaf 1996)

In 1996 heeft de Vlinderstichting de uitgangssituatie van de dagvlinders van De Brandt uitgebreid onderzocht (Van Halder & Veling, 1996). Er zijn toen slechts 13 soorten waargenomen. Graslandsoorten als Bruin zandoogje, Icarusblauwtje en Zwartsprietdikkopje vlogen alleen rond de Molensteense plas vrij veel. Rond de Huiskens- en Visplas kwamen deze soorten niet of in zeer laag aantal voor. In de periode 1997-2006 zijn er nog enkele losse waarnemingen gedaan in het km-hok ten noorden van Stevensweert (zuidzijde Molensteense plas) waaronder van

Libellen in de Maasplassen en de Brand

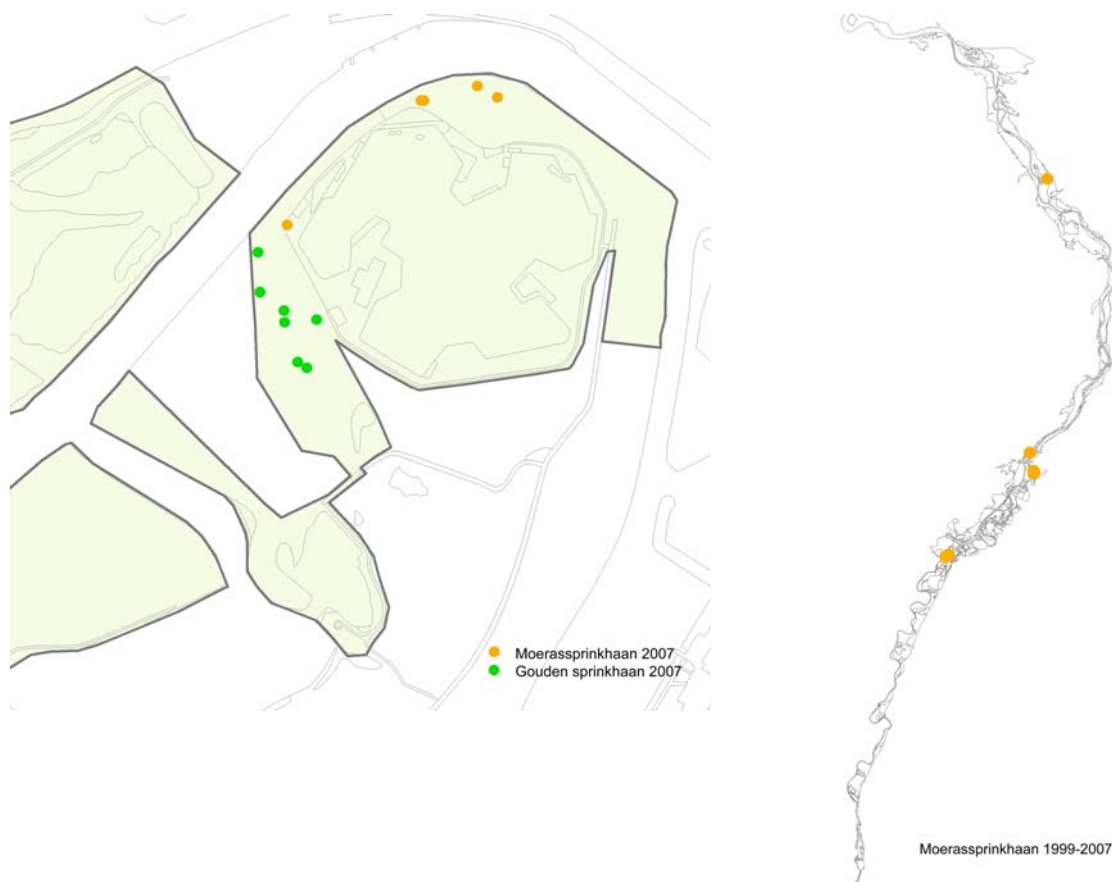
Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	1996-1997	2000-2005	2007
Blauwe breedscheenjuffer	Platycnemis pennipes			+
Blauwe glazenmaker	Aeshna cyanea			+
Bruinrode heidelibel	Sympetrum striolatum		+	+
Gewone oeverlibel	Othetrum cancellatum	+	+	+
Gewone pantserjuffer	Lestes sponsa		+	
Grote keizerlibel	Anax imperator		+	
Houtpantserjuffer	Lestes viridis	+	+	+
Kanaaljuffer	Cercion lindenii			+
Kleine roodoogjuffer	Erythromma viridulum		+	+
Lantaarntje	Ischnura elegans	+	+	+
Paardenbijter	Aeshna mixta		+	+
Plasrombout	Gomphus pulchellus			+
Platbuik	Libellula depressa	+		
Steenrode heidelibel	Sympetrum vulgatum			+
Watersnuffel	Enallagma cyathigerum		+	+

Argusvlinder, Gele luzernevlinder, Groot dikkopje en Koninginnepage. Exacte plaatsbepaling ontbrak, zodat het mogelijk is dat deze soorten buiten het natuurgebied zijn gezien.

In 2007 werden in totaal 17 soorten gezien waaronder één Hooibeestje, dat waarschijnlijk afkomstig is uit de populatie aan de overzijde rond de Grote Hegge (Koningssteen en Groeskamp). Van graslandsoorten was Bruin zandoogje talrijk maar Icarusblauwtje en Zwartsprietdikkopje waren in 2007 niet erg algemeen, maar dat kan aan de wisselvallige zomer hebben gelegen. Gele luzernevlinder en Koninginnepage zijn in klein aantal waargenomen. Zoomsoorten als Groot dikkopje en Koevinkje ontbreken nog.

Geconcludeerd kan worden dat sinds de start van de natuurontwikkeling het aantal soorten dagvlinders is toegenomen, maar dat bedreigde soorten nog ontbreken.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	1996	1997-2006	2007
Argusvlinder	<i>Lasiommata megera</i>		*	
Atalanta	<i>Vanessa atalanta</i>	**	*	***
Bont zandoogje	<i>Pararge aegeria</i>	*	*	**
Boomblauwtje	<i>Celastrina argiolus</i>			***
Bruin zandoogje	<i>Maniola jurtina</i>	****	*	****
Citroenvlinder	<i>Gonepteryx rhamni</i>	*		
Dagpauwoog	<i>Inachis io</i>	***	?	****
Distelvlinder	<i>Vanessa cardui</i>	****	*	***
Gehakkelde aurelia	<i>Polygonia c-album</i>			*
Gele luzernevlinder	<i>Colias hyale</i>		*	*
Groot dikkopje	<i>Ochlodes faunus</i>		*	
Groot koolwitje	<i>Pieris brassicae</i>	*	?	**
Hooibeestje	<i>Coenonympha pamphilus</i>			*
Icarusblauwtje	<i>Polyommatus icarus</i>	***	?	**
Klein geaderd witje	<i>Pieris napi</i>	***	*	***
Klein koolwitje	<i>Pieris rapae</i>	****	?	****
Kleine vos	<i>Aglais urticae</i>	**	?	**
Koninginnepage	<i>Papilio machaon</i>		*	*
Landkaartje	<i>Araschnia levana</i>	*		*
Zwartsprietdikkopje	<i>Thymelicus lineola</i>	***	?	*
Totaal		13	ca. 15	17

Figuur .. Het voorkomen van Moerassprinkhaan en Gouden sprinkhaan in de Brandt en langs de gehele Maas in 2007.

1.4.5 Sprinkhanen

De laatste jaren zien we bij de sprinkhanen van de Brandt een aantal opzienbarende ontwikkelingen. Voor 2004 waren alleen enkele algemene soorten bekend van het gebied (precies aantal soorten onbekend).

In 2004 werden voor het eerst Gouden sprinkhaan, Greppelsprinkhaan en Zeggedoortje aangetroffen (Boeren, 2006; NHGL-archief). Greppelsprinkhaan kon niet in 2007 worden teruggevonden zodat het hierbij voornamelijk om een zwerver lijkt te gaan. Gouden sprinkhaan heeft echter een populatie bij de Visplas gesticht. De soort zit vooral op het zandige terrein – in een afwisseling van droog grasland, ruigte en struweel – ten zuidwesten van de plas (figuur 4). Het voorkomen van Gouden sprinkhaan past in het beeld van de recente uitbreiding van de soort langs de Maas in Zuidelijk Limburg (Boeren, 2006).

Nog interessanter is de vondst van Moerassprinkhaan. Er werden in 2007 meerdere exemplaren aangetroffen op de oeverdam aan de noordkant van de Visplas in vrij kort gegraasd, relatief soortenarm grasland. Daarnaast werd een exemplaar aangetroffen in lager gelegen grasland aan de zuidwestzijde van de plas. Het moet hierbij om een zeer recente vestiging gaan. De enige nabij gelegen populaties in het Maasdal bevinden zich naar het noorden bij de Weerdbeemden en de Swalmmonding. Opvallend zijn de relatief droge omstandigheden en het ontbreken van kwelsituaties waaronder de Moerassprinkhaan hier voorkomt.

Een andere recente vestiging is die van Zuidelijk spitskopje, dat in zeer korte tijd inmiddels het hele Limburgse Maasdal heeft bevolkt. Deze soort profiteert naast de terugkeer van geschikt biotoop (droge ruigte) vooral ook van het warmere klimaat.

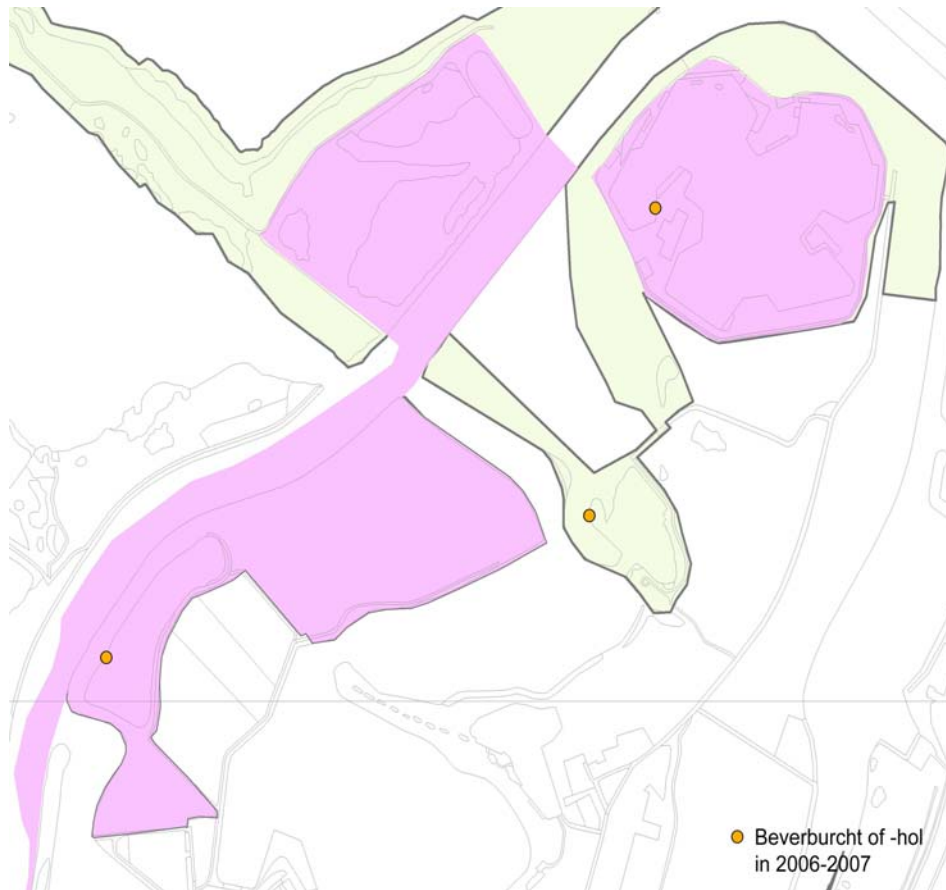

Geïsoleerde waterplas bij de inlaat van de Kis, nabij de Huiskensplas, standplek voor o.a. Rijstgras, Bever en verschillende libellensoorten.

I.4.6 Overige soortgroepen

Bever

In oktober 2003 zijn bevers uitgezet in Koningssteen en op twee locaties in de Brand (Kurstjens & Dijkstra, 2006). Veel dieren zijn kort na de uitzetting naar andere gebieden (Kempen~Broek en centrale Maasplassen) getrokken, maar bij de Huiskensplas vestigde zich in 2003 wel enkele bevers. Inmiddels zijn er verschillende territoria in het zuidelijk Maasplassengebied gevestigd. Zowel uit Koningssteen als uit de Visplas zijn de bevers aanvankelijk weggetrokken. Langs de Visplas zijn sinds december 2006 echter weer vraatsporen te vinden en er is inmiddels ook een burcht gebouwd. Ook in de Huiskensplas zat in 2007 en burcht, waar vermoedelijk ook voortplanting heeft plaats gevonden. Het lijkt er op dat sinds de winter van 2005/2006 ook gebruik wordt gemaakt (foerageren) van de Oude Maas ten zuiden van Stevensweert (Dijkstra, 2007). In november 2006 werden enkele vraatsporen aangetroffen in de nabijgelegen Molensteense plas (Stevensweert). Daar werden in 2002 enkele bevers uitgezet die deze locatie toen echter direct verlieten. In 2007 werden meer vraatsporen in deze plas aangetroffen en enkele duidelijke wissels. Recent zit er ook een hol in de oever (pers. med. Ton Cuijpers). De bevers van de Brandt maken regelmatig uitstapjes naar de aanliggende Vlaamse plassen en af en toe naar Koningssteen (bijv. verse vraat in juni 2006) (Dijkstra, 2007). Naar schatting leven er anno 2007 5-6 bevers in het natuurgebied De Brandt.

Het voorkomen van holen/burchten van Bever in 2006-2007 in de Brandt (data Ton Cuijpers).

1.5 WERKING VAN NATUURLIJKE PROCESSEN

1.5.1 Spontane ontwikkeling

De vegetatieontwikkeling krijgt alle vrijheid zich spontaan te ontwikkelen.

1.5.2 Hydromorfologische processen

De werking van hydromorfologische processen in de Brandt is noodgedwongen beperkt. Het terrein is in het verleden als stortplaats voor mijnsteen gebruikt en dit kan wettelijk een probleem vormen om vrij eroderende oevers en overige erosieprocessen toe te laten. Alleen aan de noordzijde bevindt zich een vrij eroderende oever (met Oeverzwaluwen). Door de aanleg van de Maasdam rond de Visplas vormt deze plas gedurende hoogwater een sedimentatieplek voor slib en fijn zand.

1.5.3 Begrazing

Het proces van natuurlijke begrazing verloopt goed in de Brandt, ondanks de nog wat onsamenvangende percelen en het kleine areaal. Naarmate er meer terreinen in de nabijheid verworven kunnen worden kan begrazing nog beter tot zijn recht komen. Het raster tussen de Molensteense Plas en de oude akkers kan verdwijnen.

Procesbarometer

proces	ruimte voor processen				
	redelijk veel	beperkt	0	ruimte	redelijk veel
Spontane ontwikkeling					

Hydromorfodynamiek	
Natuurlijke begrazing	
Kwel	n.v.t.

1.6 CONCLUSIES

1.6.1 Natuurwaarden

Al met al ontwikkeld de Brandt zich (voor een oude mijnsteenstort) behoorlijk goed. De flora is zowel in aantal soorten als in het aantal exemplaren van bijzondere soorten sterk vooruit gegaan. Bijzonder is o.a. het voorkomen van Grote tijm en Mottenkruid. Daarnaast is de sterke uitbreiding van soorten als Kattendoorn, Rijstgras, Echte Kruisdistel, Wilde marjolein, Witte munt en Rode ogentroost opvallend. Wilde agrimonie, IJzerhard, Grasklokje en Kruisbladwalstro hebben zich betrekkelijk recent gevestigd.

De soortenrijkdom onder de broedvogels is toegenomen met incidenteel ook echte bijzondere riviersoorten (Kwartelkoning, Zwarte wouw). Er hebben zich in de loop van de tijd flinke verschuivingen voorgedaan. Cultuurvolgers (Patrijs, Veldleeuwerik) en watervogels (Fuut, Grauwe Gans) zijn afgenomen, terwijl ruigte-, struweel- en bosvogels doorgaans zijn toegenomen (Blauwborst, Nachtegaal, Roodborsttapuit en Sprinkhaanzanger) of zich handhaven (Groene specht, Spotvogel, Zomertortel, Wielewaal). Langs een traject met vrij eroderende Maasoever huist jaarlijks een kolonie Oeverzwaluwen.

De libellenfauna is duidelijk vooruitgegaan, maar bijzondere soorten zijn nog schaars (o.a. door gebrek aan waterplanten en de matige waterkwaliteit). De vestiging van Kanaaljuffer is noemenswaardig en houdt verband met de uitbreiding van Rivierfonteinkruid in de Maas. Bij de dagvlinders is vooruitgang geboekt, maar ontbreken bedreigde soorten nog.

Wel bijzonder is echter de recente vestiging van Moerassprinkhaan en Gouden sprinkhaan. Goudens sprinkhaan is langs de hele zuidelijke Maas met een opmars bezig, maar Moerassprinkhaan was tot voor kort uitgestorven langs de Maas.

De bever heeft zich definitief gevestigd in de Brandt. In 2007 waren er vermoedelijk 3 holen/burchten, waarvan er zeker één jongen heeft voortgebracht. Van andere soortgroepen (o.a. vissen) bestaat nog geen compleet beeld in de Brandt.

1.6.2 Ideeën en aanbevelingen

- Voortzetting van het huidige beheer en zomogelijk uitbreiding met de agrarische enclave Te Neden;
- Waar mogelijk vrij eroderende oevers, met name bij de oude akkers van de Molensteen en Te Neden (geen mijnsteen) alsook die van de Oude Maas;
- Indien mogelijk – gekoppeld aan het project uiterwaardinrichting Stevensweert van Rijkswaterstaat – de aanleg van een stromende nevengeul door de Molensteense Plas en de Visplas; dit laatste kan alleen worden gerealiseerd indien het wordt gekoppeld aan sanering van de mijnsteen.

Bronnen

- Boeren, J., 2006. Opmars van de Gouden sprinkhaan in Limburg. *Natuurhistorisch Maandblad*, 95/9, pag. 209-213.
- Don, H. 2006. Nieuw voor Limburg: broedgeval van Zwarte Wouw te Stevensweert. *Limburgse Vogels* 16: 19-23.
- Dijkstra, V., 2007. Bevers in Limburg voorjaar 2006 – voorjaar 2007. *Monitoringsverslag*. VZZ, Arnhem
- Van Halder, I & K. Veling. 1996. Vlinderinventarisatie Natuurmonumenten 1996. Stippelberg en Grensmaasterreinen. De Vlinderstichting, Wageningen.
- Kurstjens, G. 2001. Toekomst voor de Bever in Limburg. Deel 2. Locatiestudies en bescherming. Studie in opdracht van de Provincie Limburg. Kurstjens, ecologisch adviesbureau, Beek-Ubbergen.
- Nobis, R., 1996. Inventarisatierapport flora De Brandt (Praktikumbericht WWU-Münster). Archief Gijs Kurstjens.
- Overmars, W., B. Paffen & P. van Avesaath. 1992. Waterplanten in de Maasplassen: inventarisatie 1990-1991. Reports of the project “Ecological Rehabilitation of the River Meuse”. Nr. 5. RIZA, Arnhem.

Dankwoord

Rutger Barendse
Ton Cuijpers
Huub Joosten
Rutger Barendse